

Výpočty termoelektrických vlastností z elektronových struktur aneb hledání pudinku ve špagetách.

Karel Knížek, Fyzikální ústav AV ČR, v. v. i., Cukrovarnická 10, Praha 6, knizek@fzu.cz

Jiří Hejtmánek, Fyzikální ústav AV ČR, v. v. i., Cukrovarnická 10, Praha 6, hejtman@fzu.cz

Termoelektrickým jevem rozumíme schopnost daného materiálu generovat elektrického napětí za přítomnosti teplotního gradientu, a tím zajišťovat přeměnu tepelné energie na energii elektrickou. Pro určení účinnosti přeměny energie se používá bezrozměrná materiálová veličina $ZT = T(S^2 \cdot \sigma) / (\lambda_L + \lambda_e)$, kde S je termoelektrická síla (Seebeckův koeficient), σ je elektrická vodivost, λ je mřížová (λ_L) a elektronová (λ_e) tepelná vodivost, a T je absolutní teplota. Pro zvýšení parametru ZT je nutné, aby termoelektrický materiál měl tyto vlastnosti:

- (1) **nízkou tepelnou vodivost** λ , která je nezbytná pro vytvoření velkého teplotního gradientu v materiálu,
- (2) **vysokou elektrickou vodivost** σ , která je potřebná pro snížení vnitřního odporu materiálu, a
- (3) **velkou termoelektrickou sílu** S , která je potřeba k získání vysokého napětí.

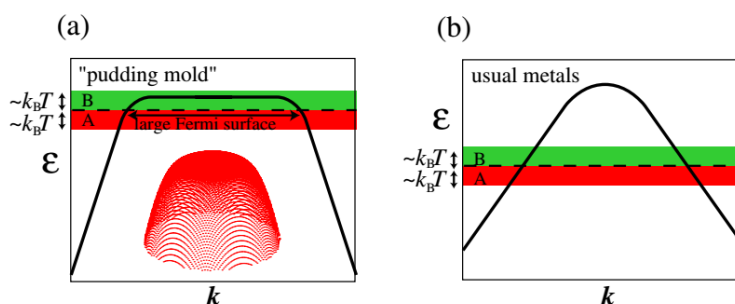
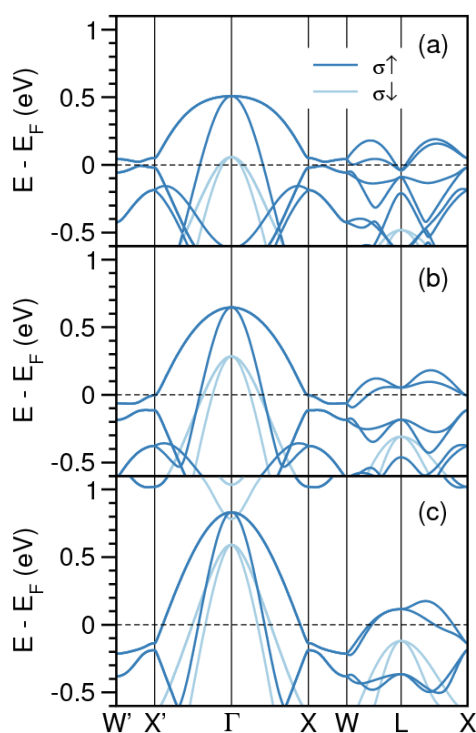
V této práci se zaměříme na predikci termoelektrických vlastností pomocí výpočtů elektronových struktur. Programem [Wien2k](#), založeném na teorii DFT (Density Functional Theory), se nejprve provedou výpočty pásových struktur (slangově nazývaných *špagety*). Z tvaru těchto pásů v okolí Fermiho meze se pak pomocí programu [BoltzTraP](#), vycházejícím z Boltzmannovy transportní rovnice, určí elektronová část transportních vlastností S , σ a λ_e , tzn. vyjma λ_L . Můžeme takto spočítat elektronovou část parametru $ZT_e = T(S^2 \cdot \sigma) / \lambda_e$ a díky tomu odhadnout, které materiály by mohly být efektivní pro termoelektrickou konverzi. Z hlediska elektronové struktury je pro velký Seebeckův koeficient potřeba velká hustota stavů na Fermiho mezi, a zároveň pro velkou elektrickou vodivost je potřeba velká derivace závislosti energie v k -prostoru. Obě podmínky jsou nejlépe splněny pro speciální tvar pásu, tzv. pudding-mold (forma na *pudink*). Cílem práce je pomocí výpočtů programy Wien2k a BoltzTraP na vybraných systémech najít materiály s tímto tvarem pásu blízko Fermiho meze a příp. dopováním elektronů nebo děr dosáhnout posunu Fermiho meze na tento pás. Z hlediska pásové struktury to tedy znamená hledání *pudinku ve špagetách*.

Další informace lze nalézt na WWW stránkách našeho oddělení:

[Laboratoř termoelektrických materiálů](#)

[Laboratoř strukturních a elektronových vlastností](#)

[Energy conversion by thermoelectric effect](#)

↑ Příklady tvaru pásu „pudding mold“ pro optimální termoelektrické vlastnosti a pro typický kov.

← Příklad výpočtu pásové struktury pro sérii CuCr_2X_4 a) $\text{X}=\text{S}$, b) $\text{X}=\text{Se}$, c) $\text{X}=\text{Te}$. Tvaru „pudding mold“ nejlépe odpovídá tvar pásu pro a) $\text{X}=\text{S}$. Pro optimalizaci termoelektrických vlastností je ještě potřeba posunout Fermiho mez E_F do vyšších energií, tzn. doplnit elektrony. Toho se dá dosáhnout další substitucí, např. $\text{CuCr}_2\text{S}_{4-x}\text{Cl}_x$.